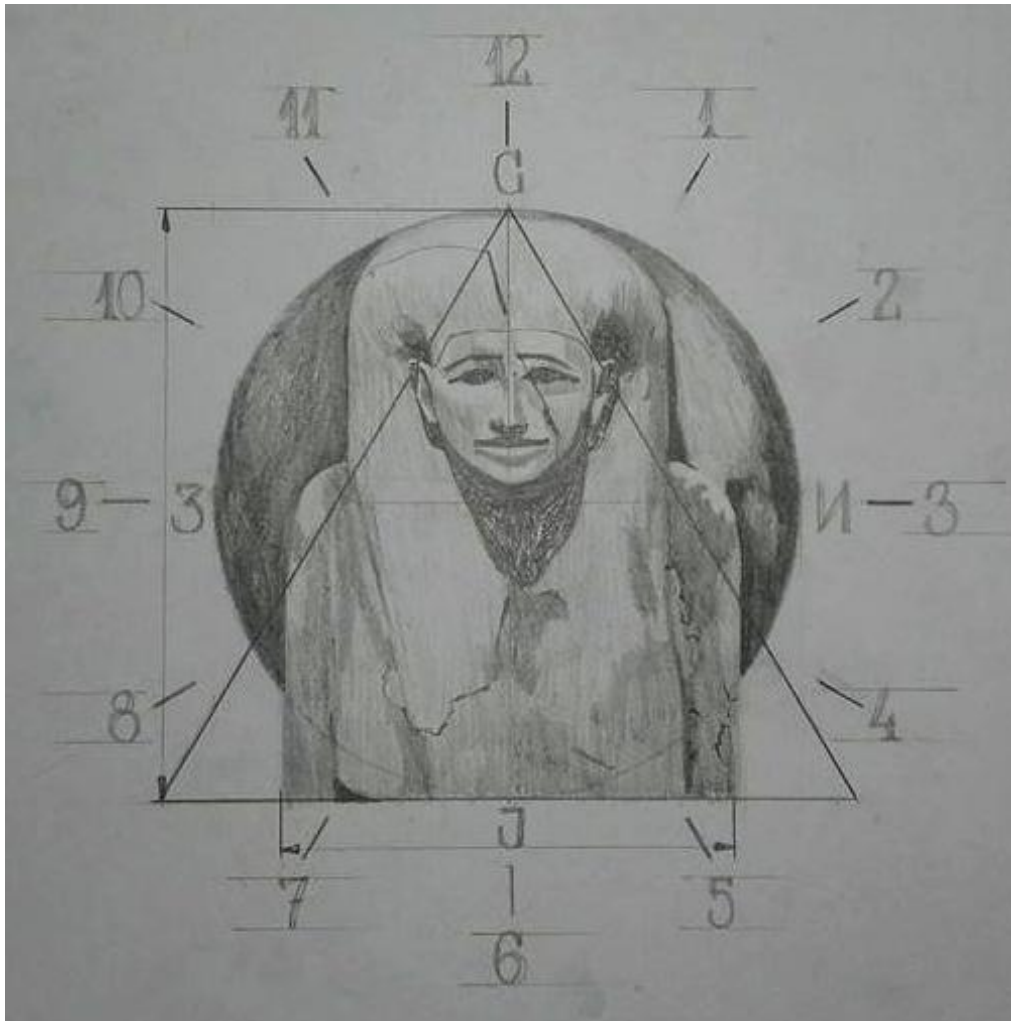

Унапређење квалитета наставе – развој кључних
компетенција кроз мултидисциплинарни приступ –
Сарадњом до знања

Београд, август 2016.

САРАДЊОМ ДО ЗНАЊА

ПРИРУЧНИК за наставнике основних и средњих школа

Садржај

УВОД

1. ОСЛОНЦИ У ПЛАНИРАЊУ САРАДНИЧКЕ НАСТАВЕ

- 1.1 Учење усмерено на развој кључних компетенција
- 1.2 Мотивација за учење
- 1.3 Вредновање и праћење постигнућа ученика

2. ОРГАНИЗАЦИЈА САРАДНИЧКЕ НАСТАВЕ

- 2.1 Кораци за спровођење сарадничке наставе
- 2.2 Смернице за организацију сарадничке наставе
- 2.3 Припремање часова за сарадничку наставу
- 2.4 Распоред часова и евидентирање
- 2.5 Праћење ефеката реализације сарадничке наставе
- 2.6 Формирање збирке материјала за сарадничку наставу

3. ПРИМЕРИ

4. МРЕЖАШКОЛА УКЉУЧЕНИХ У ПРВУ ГОДИНУ РЕАЛИЗАЦИЈЕ ПРОЈЕКТА

5. КОРИСНИ ЛИНКОВИ/ЛИТЕРАТУРА

УВОД

Зашто нам је потребна сарадничка настава у школама? Шта је то сарадничка настава? Идеја која стоји иза пројекта „Сарадњом до знања” веома је једноставна: повећати ефективност наставног процеса у условима какви јесу у нашем образовању (фиксирани наставни планови, фиксиран фонд часова, постојећи уџбеници и наставни материјали, услови у којима школе раде, постојећи ниво мотивације наставника, ученика и школе у целини) и са постојећим ресурсима. Ефективност може да се повећа на више начина, а одлучили смо се за два основна. Први је повећање ефективности кроз промену фокуса наставе, тако да развој кључних и трансверзалних компетенција буде централна тачка ослонца у планирању сваког појединачног часа, као и у праћењу квалитета реализације наставе. Други начин је рационализација времена – интердисциплинарном обрадом тема штеди се време које ученици проводе у учионици, а истовремено омогућава интеграција садржаја.

Зашто нам је потребно да унесемо (овакве) промене у наставу? Пре свега, већ дуго смо свесни, захваљујући националним и међународним проверама постигнућа ученика (завршни испит, OECD/PISA, TIMSS) да наш образовни систем не постиже резултате које бисмо очекивали и који су ученицима потребни за наставак школовања и професионални развој. Истовремено, као и у другим сегментима јавног живота, и у образовању је евидентан низак ниво мотивације, и то са обе стране катедре: ученици тешко проналазе смисао у школовању каквом су изложени, наставници тешко проналазе мотив у условима у којима раде. И једнима и другима потребно је да рутину, која не даје очекиване резултате, замене нечим што ће их смислено ангажовати.

Истовремено, постоји и свест да живимо у времену брзих промена које се рефлектују на пољу образовања. образовање је најбољи одговор на те промене, али то значи и прихватање става да је процес учења континуирани процес који се доживотно одвија.

Одговорност наставника постаје све сложенија. Они морају да одговоре на питање како што боље спремити мале људе за ефикасније уклапање узаједницу и свет рада. Традиционални приступи у настави више не обезбеђују услове за ефикасно остваривање циљева учења, као ни за оптимални развој ученичких компетенција. Наставни процес мора бити конципиран тако да омогући да се учење догоди у учионици! У центру тог процеса је ученик који би после завршене основне школе требало да буде оспособљен за даље учење. Како то постићи?

Једноставан и суштински одговор на то питање је да учење не сме бити досадно. Да би учење било ефикасно, мора да буде функционално, мора да анагажује ученика, а мора да буде и пријатно искуство.

Ова размишљања су у основи идеје Пројекта „Унапређење квалитета наставе – развој кључних компетенција кроз мултидисциплинарни приступ – Сарадњом до знања“ који је покренуло Министарство просвете, науке и технолошког развоја, а намењен је основним и средњим школама у Републици Србији.

Пројекат је заснован на кооперативном и тематском приступу што омогућава примену принципа мултидисциплинарне наставе. Реализација овог пројекта ослоњена је на такав модел

организације наставе који подразумева повезивање садржаја различитих предмета преко кључних компетенција, а кроз кооперативни рад наставника различитих предмета.

Реализација пројектних активности, подразумева промене у организацији рада, периодичну измену распореда часова, тимско планирање и извођење наставних садржаја и целина. Оваквом организацијом рада се смањује оптерећење ученика на годишњем нивоу, омогућава активније учешће ученика у наставном процесу као и вршњачко учење, стицање функционалних знања и развој кључних компетенција ученика. Кроз овакав начин рада наставници имају могућност да ефикасније управљају одељењем, лакше индивидуализују наставу, ускладе критеријуме оцењивања, као и да се хоризонтално стручно усавшавају.

У оквиру овог пројекта, потребно је испланирати да у Годишњем плану рада школе и плановима рада наставника до 10% укупног броја часова на годишњем нивоу буде реализовано тимски, кроз пројектну активност. То подразумева реализацију комплементарних наставних јединица/тема или целина у истом одељењу коју изводе истовремено два или три наставника. Оваква сарадничка настава се реализује у трајању од три недеље у току школске године.

Након спроведених пројектних активности и анализе ефеката добијених из овог пројекта, искуства школа послужиће као модел примене добре праксе другим школама у Републици Србији.

1. ОСЛОНЦИ У ПЛАНИРАЊУ САРАДНИЧКЕ НАСТАВЕ

1.1 Учење усмерено на развој кључних компетенција

Питање компетенција у образовању тренутно представља једну од најважнијих и најживљих тема, и на глобалном и на националном нивоу. Разлог за то лежи у карактеристикама савременог друштва које од појединаца очекује висок ниво знања, способност решавања проблема, смисао за сарадњу и рад у тиму и одговоран однос према себи, другима и околини. Од савременог човека се тражи да стручно, активно, одговорно и компетентно испуњава професионалне захтеве и решава проблеме. Савремено образовање мора поред академских и стручних знања и вештина да обезбеди развој кључних компетенција.

Једна од дефиниција одређује компетенције као унутрашњи капацитет појединца који је потребно исказати да би се извршиле сложене активности. Структуру компетенције чине знања, вештине, ставови, вредности и рефлексije који су препознати као кључни елементи за иновативни и продуктивни развој сваког појединца. Овако схваћене компетенције излазе из оквира традиционалних школских предмета и огледају се у динамичнијем и ангажованијем комбиновању знања, вештина и ставова релевантних за различите образовне контексте који захтевају њихову функционалну примену. Оријентација образовног процеса ка кључним компетенцијамане не значи увођење нових предмета, нити додатних часова посвећених одређеној компетенцији. Основна промена се постиже сарадњом и координацијом активности више наставника, односно предмета и иновирањем начина рада на часу. Сваки час је прилика

да се ради и на кључним компетенцијама, а то се постиже стављањем ученика у ситуације које траже да интегришу знања, повезују садржаје из различитих области и личног искуства и примењују већ научено. Користимо ученичку радозналост и новину коју сарадничка настава неминовно доноси да се активирају стечена знања и усмере ка развијању планираних кључних компетенција.

Од ученика се очекује да примењују (употребљавају) знања у новим и различитим ситуацијама, да истражују и откривају, да креирају нове продукте, као и да процењују и вреднују сопствена постигнућа и ставове, али и постигнућа и ставове других. Значај кључних компетенција је евидентан, али је важно питање како радимо на њима и колико имамо простора у наставном процесу за њих. Рад на кључним компетенцијама није непосредно везан за одређени школски предмет или садржај, а одговорност за њихов развој носе сви наставници и сви школски предмети.

У нашој образовној пракси дефинисано је једанаест кључних и међупредметних компетенција, а базични ниво постигнућа у свакој од њих одређен је и за крај обавезног и за крај општег средњег образовања.

КОМПЕТЕНЦИЈА	ОПИС ОЧЕКИВАНОГ ПОСТИГНУЋА
Компетенција за учење.	<ul style="list-style-type: none"> •Ученик уме да планира време за учење и да организује процес учења и управља њим. •Активно конструише знање; уочава структуру градива, активно селекује познато од непознатог, битно од небитног; уме да резимира и елаборира основне идеје. •Ефикасно користи различите стратегије учења, прилагођава их природи градива и циљевима учења. •Познаје различите врсте текстова и уме да изабере адекватну стратегију читања. •Разликује чињенице од интерпретација, ставова, веровања и мишљења; препознаје и продукује аргументацију за одређену тезу, разликује аргументе према снази и релевантности. •Уме да процени сопствену успешност у учењу; идентификује тешкоће у учењу изна како да их превазиђе.
Решавање проблема	<ul style="list-style-type: none"> •Испитујући проблемску ситуацију, ученик идентификује ограничења и релевантне карактеристике проблемске ситуације и разуме како су оне међусобно повезане. •Ученик проналази/осмишљава могућа решења проблемске ситуације. •Ученик упоређује различита могућа решења проблемске ситуације прекорелевантних критеријума, уме да објасни шта су предности и слабе стране различитих решења и да се определи за боље решење. •Ученик припрема примену изабраног решења, прати његову примену усклађујући се са новим сазнањима које стиче током примене датог решења и успева да реши проблемску ситуацију. •Ученик вреднује примену датог решења, идентификује његове добре и слабе стране и формулише препоруке за наредно искуство са истим или сличним проблемским ситуацијама

<p>Комуникација</p>	<ul style="list-style-type: none"> •Активно доприноси неговању културе дијалога, уважавању и неговању различитости и поштовању основних норми комуникације. •Ученик познаје специфичне карактеристике различитих модалитетакомуникације (усмена и писана, непосредна и посредована комуникација, нпр. телефоном, преко интернета). •Уме јасно да искаже одређени садржај, усмено и писано, и да га прилагоди захтевима и карактеристикама ситуације: поштује жанровске карактеристике, ограничења у погледу дужине, намену презентације и потребе аудиторијума. •Уважава саговорника – реагује на садржај комуникације, а не на личност саговорника; идентификује позицију (тачку гледишта) саговорника и уме да процени адекватност аргументације и контрааргументације за ту позицију. •У ситуацији комуникације, изражава своје ставове, мишљења, осећања, вредности и идентитете на позитиван, конструктиван и аргументован начин како би остварио своје циљеве и проширио разумевање света, других људи и заједница. •Ученик користи на одговарајући и креативан начин језик и стил комуникације који су специфични за поједине научне, техничке и уметничке дисциплине.
<p>Сарадња</p>	<ul style="list-style-type: none"> •Конструктивно, аргументовано и креативно доприноси раду групе, усаглашавању и остварењу заједничких циљева. •Доприноси постизању договора о правилима заједничког рада и придржава их се током заједничког рада. •Активно слуша и поставља релевантна питања поштујући саговорнике и сараднике, а дискусију заснива на аргументима. •Конструктивно доприноси решавању разлика у мишљењу и ставовима и притоме поштује друге као равноправне чланове групе. •Ангажује се у реализацији преузетих обавеза у оквиру групног рада на одговоран, истрајан и креативан начин. •Учествује у критичком, аргументованом и конструктивном преиспитивању радагрупе и доприноси унапређењу рада групе.
<p>Рад с подацима и информацијама</p>	<ul style="list-style-type: none"> •Зна да је за разумевање догађаја и доношење компетентних одлука потребно имати релевантне и поуздане податке. •Уме да пореди различите изворе и начине добијања података, да процењује њихову поузданост и препозна могуће узроке грешке. •Користи табеларни и графички приказ података и уме да овако приказане податке чита, тумачи и примењује. •Користи информационе технологије за чување, презентацију и основну обраду података. •Зна разлику између података и њиховог тумачења, зна да исти подаци, у зависности од контекста, могу имати различита тумачења и да тумачења могу да буду пристрасна. •Разуме разлику између јавних и приватних података, зна које податке може да добије од надлежних институција и користи основна правила чувања приватности података.
<p>Дигитална компетенција</p>	<ul style="list-style-type: none"> •Уме да претражује, процењује релевантност и поузданост, анализира и систематизује информације у електронском облику

	<p>користећи одговарајућа ИКТ средства (уређаје, софтверске производе и електронске услуге).</p> <ul style="list-style-type: none"> •Изражава се у електронском облику коришћењем одговарајућих ИКТ средстава, укључујући мултимедијално изражавање и изражавање са елементима формално дефинисаних нотација карактеристичних за коришћена ИКТ средства (нпр. адресе, упити, команде, формуле, процедуре и сл. изражене у одговарајућој нотацији). •Помоћу ИКТ уме да представи, организује, структурира и форматира информације користећи на ефикасан начин могућности датог ИКТ средства. •Приликом решавања проблема уме да одабере одговарајућа ИКТ средства, као и да прилагоди начин решавања проблема могућностима тих ИКТ средстава. •Ефикасно користи ИКТ за комуникацију и сарадњу. •Препознаје ризике и опасности при коришћењу ИКТ и у односу на то одговорно поступа.
<p>Одговоран однос према здрављу</p>	<ul style="list-style-type: none"> •Познаје основне састојке хране и промене које утичу на њен квалитет; разуме значај правилне исхране и адекватне прераде хране за очување здравља. •Познаје карактеристике основних заразних болести, њихове изазиваче и мере превенције. •Разуме значај лекова и правилног начина њихове употребе за очување здравља. •Познаје могуће последице коришћења никотина, алкохола и других психоактивних супстанци. •Бира стил живота имајући на уму добре стране и ризике тог избора (нпр. активно бављење спортом, вегетаријанска исхрана). •Уме да пружи прву помоћ.
<p>Одговоран однос према околини</p>	<ul style="list-style-type: none"> •Разуме концепт здравог и безбедног окружења (вода, ваздух, земљиште) за живот људи и спреман је да се активно ангажује у заштити и унапређењу квалитета живота у заједници. •Показује разумевање и спремност за ангажовање у заштити природе и управљању ресурсима тако да се не угрожава могућност будућих генерација да задовоље своје потребе. •Процењује ризике и користи од употребе неких супстанци по околину и здравље људи и одговорно поступа са њима (правилно их складишти и одлаже отпад). •Познаје факторе који утичу на загађење земљишта, воде и ваздуха, разуме и предвиђа последице њихове употребе. •Увиђа предности и недостатке коришћења различитих извора енергије. •Разуме значај и користи могућности рециклирања.
<p>Одговорно учешће у демократском друштву</p>	<ul style="list-style-type: none"> •Активно учествује у животу школе и заједнице тако што поштује друге учеснике као једнако вредне аутономне особе и њихова људска и мањинска права и тако што се супротставља различитим формама насиља и дискриминације. •Својим активностима у школи и заједници афирмише дух толеранције, равноправности и дијалога. •Критички и аргументовано учествује у разматрању отворених

	<p>питања за која је заинтересован, поштујући разлике у мишљењу и интересима и даје лични допринос постизању договора.</p> <ul style="list-style-type: none"> •Има осећање припадности одређеним културним заједницама, локалној заједници, региону у којем живи, ширем друштву, држави Србији и међународним организацијама у које је Србија укључена. •Изражава на афирмативан начин свој идентитет и поштује другачије културе и традиције и тако доприноси духу интеркултуралности. •На изборима уме да се определи за политичке идеје и програме за које сматра да на најбољи начин доприносе остварењу личне и друштвене добити и поштује право других на другачије опредељење. •Залаже се за солидарност и учествује у хуманитарним активностима.
<p>Естетичка компетенција</p>	<ul style="list-style-type: none"> •Позитивно вреднује допринос културе и уметности развоју људске заједнице; свестан је међусобних утицаја културе, науке, уметности и технологије. •Показује осетљивост за естетску димензију у свакодневном животу и има критички однос према употреби и злоупотреби естетике. •Има изграђене преференције уметничких и културних стилова и користи их за обогаћивање личног искуства. •Повезује уметничка и културна дела са историјским, друштвеним и географским контекстом њиховог настанка. •Уме да анализира и критички вреднује уметничка дела која су представници различитих стилова и епоха, као и дела која одступају од карактеристика доминантних праваца. •Вреднује алтернативне уметничке форме и изразе (субкултурна дела).
<p>Предузимљивост и оријентација ка предузетништву</p>	<ul style="list-style-type: none"> •Ученик разуме важност личне активације и показује иницијативу у упознавању са карактеристикама тржишта рада (захтеви појединих радних места, начин функционисања институција, позиционирање у свету бизниса). •Разуме принципе функционисања тржишта рада и схвата неопходност сталног усавршавања у складу са развојем тржишта и захтевима послодаваца. •Уме да идентификује и адекватно представи своје способности и вештине („јакe стране”); уме да напише CV и мотивационо писмо. •Уме да искаже и заступа своје идеје, и да утиче на друге, кроз развој вештина јавног говора, преговарања и решавања конфликта. •Има способност постављања адекватних и реалних циљева процењујући и прихватајући ризике; планира ресурсе и управља њима (знања и вештине, време, новац, технологије и други ресурси) и усредсређен је на постизање циљева. •Зна да комуницира с послодавцима; уме да преговара; спреман је да обавља праксу и волонтира поштујући договоре.

Сарадничка настава подразумева међупредметно повезивање и на тај начин омогућује изградњу знања знатно ширих од знања која настају као ограничена на појединачне школске предмете. Код ученика се постиже дубље, свеобухватније разумевање појава, процеса, појмова и проблема јер ученик има прилику да их упознаје и сагледава из различитих углова и да их разматра из различитих перспектива. Сложенији и разноврснији контекст учења активира бројне и сложеније сазнајне процесе и механизме, од класификовања и успостављања логичких односа, до проблематизовања, хипотетичког и критичког мишљења. Лакше се подстиче и остварује конструктивна дискусија и праћење рада сваког ученика, што је последица неконвенционалне организације часа и нове, неуобичајене радне атмосфере. Такође, евалуација и самоевалуација долазе као спонтана последица организованог сарадничког часа, а сви учесници процеса имају потребу да оцене ефекте које овакав час доноси.

Сарадничка настава подразумева коришћење и комбиновање разноврсних начина и техника у настави, од класичних предавања, до оних које изискују активно учешће ученика кроз различите облике тимског рада, сарадничког, пројектног и истраживачког учења. При формулисању наставних јединица/тема узимају се у обзир, пре свих, могућности школе и потребе ученика, али је добро да се узму у обзир и потребе локалне и шире заједнице, као и да се у остваривању такве наставе користе ресурси којима локална заједница располаже. На тај начин школа улази у интензивнију сарадњу и размену са средином и постаје активан и значајан чинилац у њој. Озбиљан приступ планирању и реализацији сарадничке наставе унапређује културу учења и рада у школи и утиче на промене у школској пракси. Школа тако постаје не само заједница која учи, већ и живи центар у својој средини, а интегративни приступ настави и учењу постаје фактор истинског повезивања унутар и ван школе.

1.2 Мотивација за учење

Према Брофију (Brophy, 2015), једном од водећих стручњака у области ефективног учења и мотивације „Мотивација ученика да учи је компетенција која се стиче и која се развија кроз опште искуство, али посебно негује највише моделовањем понашања, саопштавањем очекивања и директном инструкцијом од стране других (посебно родитеља или наставника)“.

Истраживања показују да степен мотивације ученика при решавању задатака, зависи од његовог очекивања колико може бити успешан у том задатку, као и од вредности које ученик приписује том задатку. То значи да ученик када се нађе пред задатком сам себи поставља питања „Зашто ово радим?“ и „Да ли могу да будем успешан у томе?“.

Наставник је тај који треба да створи оптималну средину за учење, а то се може учинити применом више метода. Неке се тичу саме организације наставе, а неке понашања наставника током наставе.

Када је реч о организацији часа у складу са циљевима Пројекта „Сарадњом до знања“, најважније је да наставници који реализују час јасно дефинишу ученицима шта се од њих очекује. Овај тип часа је нешто другачији од онога на који су ученици навикли, јер су наставне јединице преплетене. Због тога је потребно на почетку часа ученицима објаснити шта је циљ активности на часу. Ако добро познајете одељење у коме реализујете наставу, тада сте свесни индивидуалних разлика међу ученицима и биће вам лакше да час организујете тако да побуди интересовање и мотивацију свих. Ако нисте сигурни у ниво знања или компетенције које ученици поседују, можете на почетку урадити кратко иницијално

тестирање или снимак стања како бисте могли боље да прилагођавате наставу. Осим самог нивоа знања ученика, важно је бити свестан и њихових ставова у односу на одређене садржаје/теме, па и ту компоненту користити како бисте пробудили њихову радозналост и ангажовали их.

Варирање наставних метода увек доприноси ефективности учења и одржава пажњу ученика. Иста метода не мора да буде примењена ни на цело одељење у исто време. Ако добро познајете ученике, можете им понудити и опције у складу са њиховим стилем учења и личношћу. Тако могу да бирају ужу тему на коју ће се фокусирати, а у оквиру јединице часа, или начин на који ће је обрадити (писано, презентацијом, излагањем, у пару или индивидуално). Ово је нарочито важно јер у исто време стичу осећај да имају контролу над исходима свог учења, али их пуштате и да то ураде на начин на који се осећају најкомпетентније тј. повећавате њихово уверење у сопствени успех.

У осмишљавању задатака водите се идејом да они морају да буду изазовни за ученике, али не и изван њихових могућности. Могуће их је током часа или недеље конципирати тако да постају захтевнији, али битно је да ученици на сваком нивоу осете успех и граде своје самопоуздање у односу на тему којом се баве. Истраживања показују (Брофи) да је најбољи начин да ученици поверују у успех - да га редовно постижу. То не значи снижавање стандарда, већ правилан избор задатака који ће бити пролагођен и уконтинуитету усложњаван.

Ово може бити посебан изазов када је одељење веома хетерогено или када постоји више ученика којима је потребна додатна подршка. У таквим случајевима размислите о комбинацијама групног рада или рада у паровима где би други ученици (или ученик) могли да помажу друговима којима је потребна помоћ у задатку. При томе неопходно је пратити динамику групе како слабији ученици не би остали неактивни или искључени.

Последња сугестија која се односи на саму организацију часа тј. реализацију теме је да је учините што је више могуће релевантном за ученике. Ученици ће имати много више ентузијазма за бављење нечим што им је довољно блиско и с чим могу да се повежу, него за асптрактне лекције за које им се чини да немају утицај на њихов живот (и самим тим за њих имају мању вредност што је један од фактора који јеу директном односу са нивооммотивације).

Добар начин за моделовање понашања ученика је и сопствени пример. Ако ви као предавач показујете ентузијазам, можете очекивати да га и ваши ученици имају. Такође, ви као наставник, један сте од главних модела у том узрасту према ком ученици обликују своје понашање и очекивања од себе. Начин комуникације (вербална и невербална) који примењујете у раду са саученицима је од суштинског значаја за њихову слику о себи и развој компетенције за учење.

Ученицима је важно да осете успех, па одређенадозатакмичарског духа на часу може да буде корисна, али је важно да не прерасте у ривалитет. Ученици морају да осете задовољство због добро урађеног задатка, али не и због неуспеха других. Високо компетитивна средина за учење подиже анксиозност и чини да се већ несигурни ученици додатно повуку, што негативно утиче на њихову мотивацију, а и успорава динамику целог одељења. Нека им буде јасно да од њих очекујете да буду успешни, не зато што МОРАЈУ да буду већ зато што верујете да они то МОГУ. Ако им је потребно нешто од додатних услова за то, покушајте да нађете начин да дођу до позитивног резултата, али тако да се не осете мање

способним. Немојте дозволити да им други или ви сами решавате задатке, већ прилагодите нешто у начину рада (измешајте групе, доделите парове, промените улоге ученика, дајте додатну инструкцију и више времена, и сл.).

Редовно им дајте повратну информацију о њиховом раду и учинку. Нека буде детаљна и конструктивна, нека садржи информацију о томе шта је добро урађено, ашта би били наредни кораци како би се рад додатно унапредио. Можете да употребитеи додатне алатке као што су мале награде, печати, стикери или похвалнице које не захтевају додатна средства за час, а ученицима веома значе. Спољашња (екстринзичка) мотивација није „лош” или „непожељан” тип мотивације и треба је неговати на часу, јер је нереално очекивати од ученика да за сваку тему имајуунутрушњу (интринзичку) мотивацију. Подстакните ученике да сами коментаришу свој рад, да буду рефлексивни и постарајте се да ако други ученици коментаришу рад својих другова, то буде на конструктиван начин (спречите исмевање, изругивање и грубе коментаре). Утврдите правила и начине које ћете примењивати приликом оцењивања и самооцењивања.

На крају, ево и једног прегледа могућих стратегија мотивисања ученика за рад на часу и учење, са кратким описом и упутствима за примену.

Моделовање мотивације ученика	Покажите ученицима како активност самоостваривања / учења може да буде извор задовољства; покажите како ви као наставник користите писменост у комуникацији; посебно добра прилика је одговарање на питања ученика, поготово када немате спремне одговоре.
Експлицирање високих очекивања	Понашајте се према ученицима као да су већ пуни ентузијазма за учење. Наставни програм је за све ученике, па од свих и треба очекивати постигнућа.
Експлицирање атрибуција	Заслуге за постигнућа ученика припишите учениковом труду, истрајности и напору који је уложио у разумевање градива, пре него способностима. Али, промовишите позитивна уверења о способностима.
Показивањеентузијазма	Ентузијазам наставника за одређено градиво значи да наставник вреднује тему, а не служи увесељавању ученика.
Когнитивни конфликт	Уместо наратије, почните тему неком интригом, загонетком, проблемском ситуацијом... истицањем неочекиваних примера, недоследности, необичних детаља, парадоксалних садржаја... Ако је тема позната, ученици могу мислити да о њој већ све знају.
K Know W Want L Learn	K експлицирају шта већ знају о теми W и шта би још желели да сазнају Наставник се бави погрешним претпоставкама и уоквирује тему L пишу шта су научили
Индивидуализација задатака и активности	Мењајте ниво тежине задатка, дужину, комплексност садржаја... у складу с могућностима ученика
Избегавајте репродукцију	Дословно памћење је тежак посао, а и бесмислен. Недостатак смисла убија сваку мотивацију.
Сарадња, групни рад, асистенција	Сви облици рада који омогућавају вршњачко учење.

Надгледање и менторство	Стални увид у оно што ученик ради, пружање помоћи.
Постављање разумних циљева	Експлицирајте циљеве. Помозите ученицима да поставе своје циљеве и пратите како их реализују.
Учење стратегијама рада	Демонстрирајте начине на који ви решавате проблемске ситуације и теже задатке. Учите их како да уче.
Похвала и награда	Према: Брофи, Ц. (2015) Како мотивисати ученике да уче. Београд: Клио

1.3 Вредновање и праћење постигнућа ученика

МАЛИ ПОДСЕТНИК

Веома важан сегмент рада наставника је процес праћења и вредновања постигнућа ученика чији је крајњи резултат оцењивање. Основна сврха оцењивања је да унапређује квалитет процеса учења и подстиче даљи напредак ученика. Оцењивање је саставни део процеса наставе и учења којим се стално прати остваривање прописаних циљева, исхода, стандарда постигнућа ученика и стандарда квалификација, као и напредовања ученика у развијању компетенција. То је континуирана педагошка активност чији је циљ да код ученика развије активан однос према учењу, подстакне мотивацију за учење, развије одговоран однос према раду и оспособи ученика за објективну процену сопствених и постигнућа других, при чему ученик развија одређени систем вредности.

Оцењивање се спроводи уз поштовање принципа којима се обезбеђује да оцена буде објективан показатељ постигнућа ученика. Принципи оцењивања:

- објективност,
- јасноћа,
- информативност,
- јавност,
- благовременост,
- редовност,
- инструктивност,
- разноврсност начина оцењивања,
- аналитичност.

Веома је важно приликом оцењивања уважити индивидуалне разлике, образовне потребе, узраст, као и претходна постигнућа ученика. Праћење развоја и напредовања ученика у достизању исхода и стандарда постигнућа, као и напредовање у развијању компетенција у току школске године, обавља се формативним и сумативним оцењивањем. Формативно оцењивање је редовно и планско прикупљање релевантних података о напредовању ученика, постизању прописаних исхода и циљева и постигнутом степену развоја компетенција ученика. Обавезан сегмент процеса оцењивања је и повратна информација коју наставник даје ученику

и родитељу. Она представља како за ученика тако и за наставника путоказ за даље креирање процеса учења. Повратна информација треба да садржи слику стања у којем се ученик тренутно налази као и препоруке за даље напредовање. Препорука за даље напредовање ученика јасно указује ученику на то шта треба да побољша у наредном периоду и саставни је део повратне информације уз оцену.

Оцене добијене сумативним оцењивањем су, по правилу, бројчане и уносе се у дневник рада, а могу бити унете и у педагошку документацију. Формативно и сумативно оцењивање део су јединственог процеса оцењивања и представљају објективну и поуздану меру остварености прописаних циљева, исхода учења, стандарда постигнућа и развијених компетенција, као и напредовања и развоја ученика. Процес формативног и сумативног оцењивања је такође и показатељ квалитета и ефикасности заједничког рада наставника, ученика и школе у целини. Оцена је јавна и саопштава се ученику одмах по спроведеном поступку оцењивања, са образложењем. Оцењивање треба да обухвати и ангажовање и активно учествовање ученика у настави, степен одговорности према раду, сарадњу са другима као и интересовање и спремност за даље учење. Никако се не сме заборавити да се напредовање у односу на претходни период такође исказује оценом, чиме се уважава остварена разлика у достизању критеријума постигнућа.

Да оцењивање не би било импресионистичко, потребни су спољашњи ослонци:

- Образовни стандарди (стандарди постигнућа);
- Оквир за процену резултата учења;
- Описи постигнућа из међународних студија (PISA и TIMSS);
- Различите таксономије знања (Блум, Солова таксономија...).

Оквир за процену резултата учења садржи категорије:

- вештине изражавања и саопштавања;
- разумевање, примена и вредновање научених поступака и процедура;
- рад са подацима и рад на различитим врстама текстова;
- уметничко изражавање;
- вештине, руковање прибором, алатом и технологијама и извођење радних задатака.

Зашто је важно да се у пракси користите различите методе и технике оцењивања?

- ученици то воле;
- редукује се анксиозност;
- повећава се мотивација;
- у коначној оцени учествују и они аспекти учења/постигнућа до којих традиционални облици оцењивања не допиру;
- отварају се другачије перспективе у организацији наставе;
- подстичу се постигнућа.

Препоруке:

За било коју технику се определите са колегом како бисте пратили оствареност циљева и исхода на часу, након часа забележите:

1. У којим ситуацијама или за које типове садржаја је погодно користити ту технику?
2. Које су предности коришћења одређене технике?

3. Које тешкоће које можемо да очекујемо у оцењивању када примењујемо ову технику и начине решавања ових тешкоћа?

Завршне напомене

- Корисно је да са колегом направите кратку белешку о свим аспектима часа и праћења ученика које смо овде побројали.
- Не постоји стандард форме за праћење сарадничког часа јер желимо да постојеће форме осмислимо заједно са вама. Да бисте то остварили, прибележите и сваку другу рефлексију или коментар коју будете имали на реализацију својих часова.

2. Организација сарадничке наставе

1.4 Кораци у спровођењу сарадничке наставе

Активност	Циљ/Задатак	Носиоци/реализатори	Време	Припрема
• Информисање Наставничког већа о циљевима Пројекта	• Представљање Пројекта члановима Наставничког већа • Упознавање са циљевима, методологијом и организацијом Пројекта	• директор • стручна служба • Наставничко веће	• јун	• Текст конкурса • Упутство за спровођење Пројекта
• Изјашњавање Наставничког већа о учешћу у Пројекту	• Добијање сагласности Наставничког већа о реализацији Пројекта • избор координатора Пројекта	• Наставничко веће	• јун	
• Изјашњавање Школског одбора о учешћу у Пројекту	• Добијање сагласности Школског одбора о реализацији Пројекта	• директор • координатор Пројекта	• јун	• Текст конкурса • Упутство за спровођење Пројекта • Одлука Наставничког већа
• Израда Акционог плана за спровођење Пројекта	• Формирање наставних јединица по предметима и разредима • Дефинисање реализатора часова	• стручна служба • стручна већа • директор • координатор Пројекта	• јун	• наставни планови и програми • Упутство о релаизацији Пројекта

	<ul style="list-style-type: none"> •Одређивање временског оквира/ динамике 			<ul style="list-style-type: none"> •пример ОШ „Зага Маливук“
<ul style="list-style-type: none"> •Израда анекса школског програма у вези са реализацијом Пројекта 	<ul style="list-style-type: none"> •Обогаћивање понуде наставних активности 	<ul style="list-style-type: none"> •Стручни актив за развој школског програма 	<ul style="list-style-type: none"> •август/ септембар 	<ul style="list-style-type: none"> •Акциони план за спровођење Пројекта
<ul style="list-style-type: none"> •Допуна Годишњег плана рада школе 	<ul style="list-style-type: none"> •планирање пројектних активности у оквиру Годишњег плана рада школе 	<ul style="list-style-type: none"> •тим за израду Годишњег плана рада школе 	<ul style="list-style-type: none"> •август/ септембар 	<ul style="list-style-type: none"> •Акциони план за спровођење Пројекта
<ul style="list-style-type: none"> •Израда годишњих планова рада наставника 	<ul style="list-style-type: none"> •планирање пројектних активности у оквиру годишњих планова 	<ul style="list-style-type: none"> •стручна већа 	<ul style="list-style-type: none"> •август/ септембар 	<ul style="list-style-type: none"> •Акциони план за спровођење Пројекта
<ul style="list-style-type: none"> •Мотивација 	<ul style="list-style-type: none"> •Подстицање наставника да се укључе у Пројекат •Истицање позитивних ефеката •Потенцирање добити за школу •Стимулација кроз хоризонтално стручно усавршавање 	<ul style="list-style-type: none"> •директор •координатор Пројекта •стручна служба •руководиоци стручних већа •педагошки саветници 	<ul style="list-style-type: none"> •током јула и августа 	<ul style="list-style-type: none"> •сајт ОШ „Зага Маливук“ – презентација Пилот-Пројекта
<ul style="list-style-type: none"> •Информисање Савета родитеља о реализацији Пројекта 	<ul style="list-style-type: none"> •Упознавање Савета родитеља са циљевима и начином реализације Пројекта 	<ul style="list-style-type: none"> •директор •координатор Пројекта 	<ul style="list-style-type: none"> •септембар 	<ul style="list-style-type: none"> •Акциони план за спровођење Пројекта
<ul style="list-style-type: none"> •Уводне припреме за спровођење Пројекта – обука/саветодавни рад 	<ul style="list-style-type: none"> •Упознавање са кључним компетенцијама ученика •Упознавање са поступцима мотивације ученика •Проширивање знања о начинима праћења напредовања ученика 	<ul style="list-style-type: none"> •стручна служба •координатор •просветни саветници •предметни наставници 	<ul style="list-style-type: none"> •од септембра 	<ul style="list-style-type: none"> Приручник за наставнике стручна литература
<ul style="list-style-type: none"> •Консултативни рад са 	<ul style="list-style-type: none"> •Давање инструкција и смерница за 	<ul style="list-style-type: none"> •стручна већа •координатор 	<ul style="list-style-type: none"> •током године 	<ul style="list-style-type: none"> •годишњи планови рада

наставницима	кооперативни рад кроз хоризонтални учење	•саветници •предметни наставници		наставника •припреме за час •форма припреме за час из приручника
•Припремање сарадничке наставе	•Израда сценарија за кооперативне часове •Израда и припрема материјала	•предметни наставници	•током године до планираног термина за реализацију	форма припреме за час из приручника
•Организација рада у недељи сарадничке наставе	•Израда распореда часова •Израда плана коришћења кабинета и учионица	•координатор Пројекта	•недељу дана пре почетка реализације	•распоред часова •распоред учионица
•Реализација сарадничких часова	•Унапређивање кључних компетенција кроз мултидисциплинарни приступ	•предметни наставници •стручни сарадници •координатор •директор	•планирана недеља	•припреме за часове •наставни материјали •протоколи за праћење
•Евалуација на појединачном и тимском нивоу	•Праћење наставног процеса •Провера испуњености циљева часа	•предметни наставници •стручни сарадници •координатор •директор	•за време реализације часова	•протокол за праћење •евалуационе листе
•Евалуација спровођења Пројекта	•Сумирање појединачних евалуација •Анализа ефеката •Дефинисање закључака	•стручни сарадници •координатор	•након реализованих активности	•протоколи за праћење •евалуационе листе
•Извештавање о ефектима реализације - Пројекта Наставничком већу, Школском одбору, Саветуродитеља	•Упознавање са ефектима спроведених активности	•стручни сарадници •координатор	•након реализованих активности	•Извештај о реализованом Пројекту
•Презентација Пројекта на сајту школе	•Промоција резултата •Упознавање шире јавности о школском Пројекту	•Тим за израду сајта школе	•након реализованих активности	•Извештај о реализованом Пројекту
•Формирање збирке реализованих	•Ставарање услова за одрживост Пројекта •Могућност размене и	•Библиотекар	•након реализованих активности	•Извештај о реализованом Пројекту

часова и материјала	поновног извођења часова			<ul style="list-style-type: none"> •припреме за часове •наставни материјали
<ul style="list-style-type: none"> •Постављање збирке реализованих часова у централну базу 	<ul style="list-style-type: none"> • Доступност коришћења од стране других школа 	<ul style="list-style-type: none"> •Библиотекар 	<ul style="list-style-type: none"> •крај школске 2015/16. 	<ul style="list-style-type: none"> •Извештај о реализованом Пројекту •припреме за часове •наставни материјали

1.5Смернице за организацију сарадничке наставе

Питање за почетак планирања сарадничке наставе

- Како могу покренути колеге (наставнике) да се укључе у реализацију интегративне, интердисциплинарне наставе?

Рад са ученицима постаје све захтевнији и са врло slabим резултатима у односу на труд и време које наставник уложи у процес учења. Настава у основној школи требало би да је задовољство и наставнику и ученику. Савремена кретања захтевају брзу и функционалну сврху свих активности, па тако и учења . Ако додамо и чињеницу да се ученици све више међусобно разликују, да је индивидуализација неопходна и неминовна, а тешко изводљива традиционалним начином рада са облицима, методима и начином на који се уобичајено реализује настава у нашим школама.

Ученици су у току недеље оптерећени великим бројем часова редовне, додатне, допунске наставе и слободним активностима. Додатан проблем ученицима је и предметна настава где ученик скоро готово никад не види међупредметну везу.

Наставник има проблем са све већим разликама међу ученицима који похађају једно одељење. Све неуспешније мотивишу се ученици за самостално учење, а о повезивању знања је излишно и размишљати, мада има примера добре наставне праксе где се ови сегменти успешно увезују. Још један од показатеља ниске мотивације ученика за школу је и пораст броја изостанака, што, с друге стране, руинира наставни процес, а наставника ставља у ситуацију да врло тешко може да обезбеди неопходан континуитет у раду ученика.

Поред горе наведеног, евидентно је одсуство позитивног односа ученика према школи, школским дешавањима и школским друговима што резултира све већом појавом вршњачког насиља. Често изостаје задовољство које би требало да прати савладавање изазова, јер истински изазови изостају. Оно што је присутно често је утисак да ученици не увиђају везу између школе и користи од учења.

Зато само заједно наставници и ученици могу превазићи све препреке и учинити школу, како се то раније доживљавало, храмом знања и стваралаштва у ком сви осећају да су важни и незаменљиви. Наставници као реализатори сарадничке наставе, допуњавају се међусобно, брижљиво припремају, а резултат њихове сарадње су квалитетни часови и блиска комуникација на свим нивоима. Присуство два или више наставника омогућава лакше и

успешније управљање одељењем, атмосфера постаје подстицајнија. Дисциплина у учионоци, у којој сваки од ученика има свој задатак или задужење, подиже се на виши ниво.

У свим школама редовно се одржавају одељенска већа где се анализира успех ученика. Овакав начин рада додаје седницама још једну тему, а то је како сарадњом стићи до знања баш у одређеном одељењу одељењу. То покреће колегијалну размену, међусобно учење, изналажење нових решења и овим седницама даје стручан и професионалан печат. Ево неких тема које би могле бити предмет на седницама одељењских већа:

Дефинисати јаке и слабе стране одељења.

На основу анализе одредити компетенције које треба развијати код ученика како би се унапредиле слабе стране одељења и поправила укупна клима у одељењу.

Повезати циљеве/исходе учења са компетенцијама које треба развијати.

На нивоу одељенског већа, на основу садржаја, исхода, стандарда као и корелације, два или три наставника се удружују и планирају заједнички час или двочас у одељењу и реализују једну наставну тему/јединицу која је усмерена на развијање једне или више ученичких компетенција.

Приликом планирања треба водити рачуна да сва одељења буду равномерно заступљена у реализацији интегрисаног вида сарадничке наставе.

Облике, методе, технике и начин рада пажљиво бирати тако да сви ученици буду укључени у процес учења

У оквиру сарадничке наставе могу се реализовати часови обраде, систематизације, утврђивања и провере знања.

Посебно посветити пажњу темама за које ученици никако не разумеју зашто их уче; припреме часова треба да су усмерене на стицање функционалних знања на начин како је то савременим генерацијама разумљиво и занимљиво (рачунари, решавање проблема у функцији нових знања, рад у групама, вршњачко учење...)

Одабрати и осмислити дидактички и наставни материјал потребан за реализацију сарадничке наставе (бели и папир у боји, маркери, пластелин, магнети, боје, предмети из свакодневног живота, фигуре...). Обезбедити савремена информационо-технолошка средства у зависности одмогућности школе.

Одредити простор у ком је најбоље реализовати сараднички час.

Одредити време~недељу у којој ће се реализовати часови сарадничке наставе у свим разредима.

Наставници различитих предмета заједно бирају кључну компетенцију и тему која повезује исходе неколико предмета, планирају и реализују наставу. Овакав приступ најчешће подразумева наставне и ваннаставне пројектне активности, тимски рад наставника и ученика у коме се комбинују истраживање и проучавање садржаја, као и временску и просторну флексибилност.

Питања која помажу приликом избора комбинација наставних јединица и планирања:

- Како могу да помогнем ученицима да развијају свеобухватан, интердисциплинарни приступ?

- Зашто је одабрана наставна јединица важна и како доприноси учењу и развоју ученика?

- Које кључне компетенције се могу развијати у оквиру ове теме?

- Да ли садржаји мотивишу ученике?
- Како да кроз интердисциплинарни приступ задржим баланс између креативног искорака и неопходног нивоа академског усмерења? (Добро одмерен однос између стручне терминологије и специфичних захтева обе или више дисциплина)
 - На која претходна знања и вештине могу да се ослоним приликом проучавања теме?
 - Који су структурни елементи теме (подтеме, проблеми, процеси, појаве)?
 - Које методе и технике рада, односно активности ученика ће омогућити ученицима да остваре исходе планиране у оквиру теме?
 - Који ресурси и каква средина за учење нам је потребна?
 - Колико је времена потребно за реализацију теме, а колико за остваривање појединих исхода везаних за тему?
 - Како ћемо распоредити активности односно издвојити и повезати садржаје градива различитих предмета који највише и најбоље логички иду заједно (сачињавају неки појам, комплекс појава и сл.)?
 - Како ћемо вредновати оствареност циљева и исхода учења планираних у оквиру теме?

2.3 Припремање часова за сарадничку наставу

1. Формулар за припрему

ПРИПРЕМА ЗА САРАДНИЧКУ НАСТАВУ

1.	Наставни предмети	1. 2.
2.	Име и презиме наставника	1. 2.
3.	Школа	
4.	циклус	други
5.	Разред	
6.	Тема(е) из програма предмета	
7.	Тема сарадничког часа	
8.	Циљ сарадничког часа (Представља одговор на питања: 1. Шта ће ученик да уче, за шта ће бити оспособљени 2. Функционализација: зашто је то потребно и корисно ученику, чему им то служи).	
9.	Трајање сарадничког часа	45/90 минута
10.		

КОМПЕТЕНЦИЈЕ		
10.1.	<p>Кључне компетенције</p> <ul style="list-style-type: none"> • (Означити оне компетенције који се у највећој мери остварују у реализацији овог сарадничког часа) 	<ul style="list-style-type: none"> • КОМПЕТЕНЦИЈА ЗА УЧЕЊЕ • РЕШАВАЊЕ ПРОБЛЕМА • КОМУНИКАЦИЈА • САРАДЊА • РАД СА ПОДАЦИМА И ИНФОРМАЦИЈАМА • ДИГИТАЛНА КОМПЕТЕНЦИЈА • ОДГОВОРАН ОДНОС ПРЕМА ЗДРАВЉУ • ОДГОВОРАН ОДНОС ПРЕМА ОКОЛИНИ • ОДГОВОРНО УЧЕШЋЕ У ДЕМОКРАТСКОМ ДРУШТВУ • ПРЕДУЗИМЉИВОСТ И ОРИЈЕНТАЦИЈА КА ПРЕДУЗЕТНИШТВУ • ЕСТЕТИЧКА КОМПЕТЕНЦИЈА
10.2.	<p>Предметне компетенције(исходи)</p> <p>(Наведите одабране предметне исходе из програма предмета које остварујете у највећој мери кроз реализацију овог сарадничког часа).</p>	
11.	Стандарди	
12.	Кључни појмови за сарадничког часа	
13.	<p>Главни делови сарадничког часа са временским одређењима - секвенце</p> <p>(Кораци у имплементацији блока нпр. – уводни разговор, предавање, оглед, дискусија, рад у групама, излагање резултата рада група, дискусија о резултатима рада група, рад на задацима, интеграција и сл.).</p>	
14.	ГЛАВНЕ АКТИВНОСТИ ТОКОМ НАСТАВЕ	
14.1	Припремне активности наставника	
14.2	Активности ученика	
	(Шта све ученици раде на часу - по секвенцама, који материјал при томе	

	користе).	
14.3	Завршне активности наставника – процена остварености циљева сарадничког часа и компетенција програма (Како и чиме се процењује степен остварености).	
14.4	Активности за самоевалуацију	
15.	Литература за ученике	
16.	Главне поруке ученицима	

На адреси <https://drive.google.com/drive/folders/0B5laTZr2IjCaMXgwcDBEU19ncXM> се налазе примери припрема за сарадничке часове који су реализовани у ОШ „Зага Маливук“ у Београду.

1.5 Распоред часова и евидентирање

Сарадничка настава се тешко уклапа у распоред часова који је унапред и дугорочно планиран, а самим тим и затворен за промене и прилагођавања. Да би заиста у пуној мери остварила све своје предности и потенцијале, сарадничка настава тражи и одговарајући приступ у планирању распореда часова. Прилагодити распоред часова сарадничкој настави значи између осталог и оставити резервни простор за могуће промене, јер се начин на који ће ученици реаговати на оно што је планирано никада не може предвидети са потпуном сигурношћу. Веома је важно забележити све проблеме и препоруке за следећи час након сваког часа, као и да посебно добро планиране сегменте.

Евиденција сарадничких часова се води у дневницима тако што се одговарајуће рубрике за час/часове подели на два дела и свако од наставника евидентира свој предмет и редни број часа (оваква евиденција је већ присутна када се одељења деле на групе).

1.6 Праћење ефеката реализације сарадничке наставе

С обзиром на то да сарадничка настава подразумева начин рада који свакако није традиционално заснован, већ да се овде ради о „нестандардном“ часу, који држе два наставника и обрађују заједничку наставну јединицу, од посебног значаја је праћење

реализације часа. Часове би требало пажљиво анализирати како би се на основу резултата могле вршити интервенције током одређених делова часа, корекције у начину извођења или избору материјала. Праћење и вредновање наставног процеса може се вршити као самопроцена од стране самог наставника – извођача часа, од стране колеге у процесу сарадничке наставе, као и од стране присутних – гостију на часовима. Нарочито је вредна повратна информација од стране ученика, чија процена може бити одличан путоказ у даљем планирању. Укрштањем података добијеним од свих ових релевантних актера, добија се објективна слика о ефикасности и ефективности реализованог часа, као и јасна порука шта треба мењати. Постоје различити инструменти за евалуацију часа, али важно је да при праћењу (и самопроцени) извођењу часова сарадничке наставе неке димензије буду посебно наглашене.

Да бисмо успешно одговорили на питања „Који су то сегменти битни за квалитетну наставу?” и „Да ли је час добро организован?” морају се размотрити следећи елементи:

- планирање и организација,
- оствареност циљева и планираних исхода,
- активна улога онога ко учи,
- учењекаорешавањепроблема
- развој кључних компетенција
- савремени приступ у настави.

Планирање и организација

Током процене оргнизације и адекватности планираног требало би да размотрите да ли су:

- Адекватни циљеви и исходи у фокусу;
- Изабране одговарајуће активности учења и подучавања;
- Идентификоване развојно значајне активности (активности које воде ка учењу и развоју кључнихкомпетенција);
- Изабрани садржаји, наставне методе и облици рада, стратегија учења ефикасни и оствариви;
- Планирани конкретни задаци за ученике појединце и групе ученика;
- Спремљена адекватна решења за могуће тешкоће.

Препорука: Забележите колико сте успели да задовољите сваки од ових критеријума и који вам је задао највише проблема при планирању

Оствареност циљева и планираних исхода

У свакој образовној области и појединачном наставном предмету школски програм води рачуна о развоју ученика у погледу:

- знања и разумевања;
- вештина;
- личног и социјалног развоја.

Како овај приступ, осим савладавања одређене теме, има за циљ и већу мотивацију ученика и развој кључних компетенција, при праћењу часа потребно је обратити пажњу на то да ли су задовољени следећи принципи:

1. Активнауролагаоногакоучи и неодвојивостзнањаодмишљења;

2. Учење као решавање проблема;
3. Развој (одабране) кључне компетенције (или више).

Препорука: Направите рефлексију о сваком од ових принципа и процените колико сте успели да их задовољите.

Активна улога онога ко учи

- Сарадничка настава у центар учења ставља ученика који сада има активну улогу у наставном процесу, што подразумева:
- Самостални интелектуални рад ученика
- Померање фокуса са питања садржаја на питања стратегија учења
- Знање није исто што и памћење чињеница, право знање настаје кроз различите мисаоне процесе

Препорука: Забележите на који начин сте се трудили да мотивишете ученике да буду активни и како сте их укључили у наставни процес.

Учење као решавање проблема

Природа процеса учења је проблемска и дијалошка, што у ствари значи:

- Решавање различитих врста проблема
- Идентификовање нејасноћа и контрадикторности
- Повезивање претходног знања и новог градива и стварање нових концепата код ученика

Препорука:

- Забележите у којој мери сте морали да прилагодите садржај градива из уџбеника и/или прилагодите наставну јединицу.
- Колико вам је представљало проблем да са ученицима осветлите проблеме и наведете их да сами увиде контрадикторности или нејасноће?

Развој кључних компетенција

Димензије кључних компетенција које би час требало да садржи:

- Препознавање и анализа модела (патерна), успостављање односа између искуствено познатих и нових ситуација;
- Анализа ситуације, разликовање релевантних и ирелевантних карактеристика ситуације (перцепција);
- Избор правог решења тако да се постигне унапред постављен циљ, узимајући у обзир различите могућности, просуђујући и примењујући одлуку/решење (нормативна димензија);
- Развијање социјалне оријентације, поверења у људе, вештине слушања и разумевања позиције друге особе (кооперативна димензија);
- Уочвање смисла у животним догађањима, реално виђење и описивање света (наративна димензија).

Препорука:

- Забележите да ли је могуће на прави начин, равномерно развијати све ове димензије током часа?
- На која ограничења сте наишли, у којој мери сте морали да промените стандардни начин рада?

Савремени приступ у настави

Ефикасна настава се заснива на коришћењу различитих метода подучавања, облика рада, примени разноврсних техника и типова активности:

- предавање
- истраживање
- демонстрација
- вежбање
- дискусија
- играње улога
- коришћење ИТ (видео, ППП...)
- групни рад, рад у пару
- пројектна настава

Наставни процес треба да има нагласак на менталним операцијама ученика, нпр. постављању питања, саопштавању дилема, осмишљавању шема, учењем путем открића, сумирања, саморегулације учења...

Препорука:

- Забележите колико сте различитих активности применили током једног огледног периода и забележите колико су биле ефективне и лаке за реализацију.
- Процените да ли сте током часа користили и неку од следећих метода
 - ⇒ приступ одозго надоле
 - ⇒ кооперативна ситуација учења
 - ⇒ искуствено учење
 - ⇒ генеративно учење

Праћење пилот-фазе пројекта „Сарадњом до знања“

Током спровођења прве сарадничке недеље у школи, часовима су присуствовали стручни сарадници, директор, чланови стручних већа и просветни саветници. Коришћен је формулар за праћење наставног процеса који се користи као један од инструмената у екстерној евалуацији. После сваког часа је давана повратна информација и вршена кратка анализа. На основу овог процеса је сачињена листа добити и изазова за ученике и наставнике.

Очекујемо да у вашим школама, имате сличне увиде и да изазове унапред планирате.

УВИДИ са праћења наставе	УВИДИ са праћења наставе
<u>ДОБИТИ ЗА УЧЕНИКЕ</u> <ul style="list-style-type: none"> • Мање недељно оптерећење (-2,-3) • Занимљива настава • Повећана мотивација за учење • Активирање пасивних ученика 	<u>ИЗАЗОВИ ЗА УЧЕНИКЕ</u> <ul style="list-style-type: none"> • Неједнако учешће свих ученика у групи • Ненавикнутост на групни рад

<ul style="list-style-type: none"> • Међупредметна корелација • Унапређивање кључних компетенција • Интеракција међу ученицима • Вршњачко учење • Евалуација часа • Лична афирмација кроз продукте 	
<p><u>ДОБИТИ ЗА НАСТАВНИКЕ</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Јачање методичко-дидакт. компетенција • Добра координација међу наставницима • Стручна размена – учење међу настав. • Јачање самопоуздања код почетника • Афирмација рада наставника • Уједначавање захтева у оба предмета • Осмишљавање дидактичког материјала • Тимски рад • Заједничко планирање наставе • Уштеда у реализацији часова • Формирање „библиотеке“ квалитетних припрема и материјала 	<p><u>ИЗАЗОВИ ЗА НАСТАВНИКЕ</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Чвршћа подела улога • Паралелна комуникација са ученицима • Понекад академски ниво • Недостаје сумација часа • Ученичке белешке – закључци часа понекад изостају • Недостатак прилагођавања • Боља организација групног рада

1.7 Формирање збирке материјала за сарадничку наставу

Свака школа укључена у „Сарадњом до знања“ ће ради промоције резултата и упознавања шире јавности о школском Пројекту на сајту школе отворити картицу са називом пројекта. То је место где ће се бити истакнути извештај о реализацији сарадничких недеља, као и припреме за часове и наставне материјале. Школа ће формирати збирку реализованих часова и материјала која ће омогућити доступност другим школама и професионалну размену.

Формирање Централне збирке материјала за сарадничку наставу и њено коришћење је, такође, један од циљева пројекта.

2. Мрежа школа укључених у прву годину реализације пројекта

Прва експериментална недеља у којој се сарадничка настава реализовала је изведена у ОШ „Зага Маливук“ у Београду. Од школске 2016/17. године поред ове школе, у пројекат ће бити укључено још 21 основна школа, 15 средњих школа и 3 школе за ученике са тешкоћама у развоју.

Списак школа које су укључене у Пројекат се налази на адреси:

<http://www.mpn.gov.rs/wp-content/uploads/2015/09/SPISAK-SKOLA-U-PROJEKTU-SARADNJOM-DO-ZNANJA.pdf>

3. КОРИСНИ ЛИНКОВИ/ЛИТЕРАТУРА

<http://www.mpn.gov.rs/konkurs-saradnjom-do-znanja-unapredjenje-kvaliteta-nastave-razvoj-kljucnih-kompetencija-kroz-multidisciplinarni-pristup/>

www.razvionica.edu.rs

<https://drive.google.com/drive/folders/0B51aTZr2IjCaMXgwcDBEU19ncXM>

